

naredili red v dokumentaciji in postavili sistem tako, da ga je možno stalno dograjevati. Še danes so največje gostote jam po Sloveniji tam, kamor smo takrat mi zagrizli²³. Do ureditve katastra jam za celo Slovenijo je bilo samo še pol koraka²⁴. »Folklor« je bila na višku, začeli smo izdajati svoje glasilo²⁵ in se poskusili celo z Radiem Najdena jama.

Naraščajoči stiki s tujimi jamarji, predvsem poljskimi, angleškimi in francoskimi, so nam omogočali, da smo se od njih učili in tudi res nekaj naučili. Vprašanje, ali smo kos državnemu rekordu²⁶, se je postavilo samo po sebi. Akcijo smo pripravili z vso skrbnostjo. Ne samo zato, ker je bila to za nas dotlej najgloblja jama ampak tudi zato, ker je Speleološki savez Jugoslavije našemu obisku divje nasprotoval, DZRJS{z} pa tudi – vsaj formalno. Pokazalo se je nepričakovano – jama ni bila »dorasla« nam²⁷. Naprej je šlo kot domine.

*

Življenje teče dalje in po svoje. Do srede 70-ih let smo se polagoma umaknili, društvo pa je spet privzelo svoje izvirno ime Društvo za raziskovanje jam Ljubljana.

Ustalili smo se, otroci so zrasli, in spet smo se našli na veteranskih ekskurzijah v Najdeno jama. Tu se je začelo in tu se po pol stoletja polagoma izteka naša jamarska kariera. Ostajajo spomini in prijateljstva, ki so se utrdila v začetkoma skoraj brezupnem, na kraju pa zmagovitem boju za identiteto. Zvestobe društvu nismo pozabili nikoli, a JKLM ostaja v nas za vedno – enako pa za vedno ostaja del društvene zgodovine. Člansko!

*

France Šušteršič

IZ DRUŠTVENE ZGODOVINE

V zgodovini raziskovanja slovenskih jam bo imela Postojnska jama vedno posebno težo. Malokdo pa se zaveda, da pomembno mesto v zgodovini raziskav pripada prav našemu društvu; odkrivanja so potekala v več fazah. Če odmislimo čase do Luke Čeča, se z njegovim odkritjem notranjih delov (14. 4. 1818) začne pionirska doba. Konča se nekako na prelomu 19. stoletja. Domači in tuji raziskovalci so dotlej raziskali toliko njenega podzemlja, da je bilo v grobih obrisih postalo znano, za kakšno jamo približno gre.

Doba italijanske okupacije pomeni v smislu odkrivanja novih rogov bolj ali manj mrtvilo. Jama je veljala za bolj ali manj strateški objekt, kamor »navadni« jamarji niso imeli dostopa. Kar je bilo novih odkritij, so bolj posledica zvedavosti domačih vodnikov kot sistematičnih raziskav. Je

Pripis: Težav, ki so nas oblikovale, nisem naštel v celoti. Upam pa, da sem dovolj dobro orisal vzdušje, v katerem smo morali preživeti. Čeprav smo imeli »inštitut« takrat za skorajda dednega sovražnika, ga kot ustanove nikakor ne želim grditi. SAZU in njene veje nimajo pri tem nič. Krinko DZRJS{z} – in v polsenci za njim IZRK – je uzurpirala peščica ljudi, ki je tako pač tešila svoje osebne in strokovne travme. Se pa iz tedanjega dogajanja da marsikaj naučiti. Predvsem to, da je treba zadeve dobro premisliti vnaprej. Če društvo v drugi polovici 60-ih let ni razpadlo, je v veliki meri zaslužen slučaj, da se je ob pravem času na pravem mestu znašlo dovolj ljudi, ki s(m)o znali stopiti skupaj.

Prapor JKLM²⁸ (foto: Janez Kanoni).

pa »vojaški« vidik jame doprinesel, da so bili vsaj glavni rovi geodetsko izmerjeni in s tem je bila postavljena solidna osnova nadaljnjim raziskavam.

Kmalu po 2. svetovni vojni se je sistema Postojnska-Planinska jama lotilo naše društvo. Od konca 40-ih do konca 50-ih let so predvsem »stari« člani (aludiram na prepire v začetku 50-ih let) sistematično raziskovali sumljiva mesta; predvsem v območju rogov podzemskih Pivke in Črne jame. Res veličastnih odkritij ta doba ni prinesla – se je pa »mozaik« znanih rogov precej izpolnil. Zaradi domačih sporov dokumentacije v društvenem arhivu ni – je pa o raziskovanjih in odkritjih predvsem Ivan Michler sproti poročal v *Proteusu*, tako da zgodovine raziskav v tej dobi ni težko razbrati.

Bogatejši podatki o »jamski pešadiji« dostopnih predelih jame so postali izhodišče »potapljaški dobi«, ki še traja. Ta se vse bolj bliža uspehu vseh uspehov – povezavi med Postojnsko in Planinsko jamo.

Enega od skoraj ducata Michlerjevih člankov smo leta 1981 ponatisnili v *Glasu podzemlja* (I. Michler, Magdalensko brezno. GP 11/1, 56–63). V nadaljevanju objavljamo poročilo o odkrivanju novih delov Črne jame, ki s prvim sestavlja nekakšno celoto. Strokovno bi se marsikateri trditvi dalo oporekati – kar pa se tiče čistega odkrivanja novega sveta, je prispevek enako svež kot pred več kot pol stoletja.

Ivan Michler, NOVA ODKRITJA V SISTEMU POSTOJNSKIH JAM

Ponatisnjeno iz *Proteusa* 15, 1952/53, 8, 214–219.

V davni geološki dobi je naletela notranjska reka Pivka v Postojnski kotlini na skalne sklade griča Soviča, ki so ji zaprli nadaljnjo pot po zemeljskem površju. Bila je primorana pogrezniti se v podzemlje. Tisoče in tisoče let je Pivka dolbla in izjedala novo, podzemeljsko strugo, ki jo je nujno potrebovala za odtok proti 100 m niže ležečemu Planinskemu polju. Pri tem gigantskem delu je voda izoblikovala sistem medsebojno povezanih velikanskih podzemeljskih prostorov Postojnske, Otoške, Črne, Magdalene, Pivke in Malograjske jame. Doslej je znanih in raziskanih že 18 km teh podzemeljskih prostorov.

Večina izletnikov si ogleda le znamenito Postojnsko jamo, čeprav sta Črna in Pivka jama tudi urejeni za tujski promet. Po obeh jamah so speljane udobne poti, ki jih razsvetljuje električna luč. Iz Ruske jame, ki je sestavni del Postojnske jame, drži proti severu 495 m dolg predor (delo Italijanov), ki se konča na ploščadi v Črni jami. Raz nje popolnoma nepričakovano zagledamo visoko pod stropom odsvit dnevne svetlobe. Črna jama ima tu svoj naravni vhod sredi gozda ½ ure severozahodno od Postojne. Na dnu 20 m globoke udorne doline, ki jo od treh strani obdajajo temnomodre navpične stene, opazimo široko ter razmeroma nizko odprtino – vhod v Črno jamo. Ako nas zanima in imamo srečo, lahko v vodnih kotanjah Črne jame opazujemo človeške ribice v njih naravnem okolju.

V začetku zadnje tretjine umetnega rova, ki spaja Postojnsko jamo s Črno jamo, na nekem mestu votlo zabobni, ako udarimo z nogo ob tla. Na tem mestu leži pod predorom vodni rov, ki ga je leta 1893 odkril jamski vodnik Vilhar. Rov smo zato upravičeno nazvali Vilharjev rov ter tako odpravili po vsem neutemeljen nemški naziv »Georg Lahner Korridor« in poznejše italijansko preimenovanje v »Grotte Gariboldi«. S tema nazivoma so hoteli poudarjati, da so rov raziskovali Nemci in Italijani. Vendar so nam predlanska in lanske raziskovanja odkrila vrsto doslej neznanih predelov tega hidrografske zelo zanimivega predela podzemeljske Pivke.

V Vilharjev rov se splazimo iz Črne jame skozi 50 m dolg, ozek in zelo nizek, večinoma komaj ½ do ¾ m visok Zvezni rov, ki ga v deževni dobi že v bližini vhoda zapira majhen vodni sifon. Voda sifona izvira od atmosferskih padavin, ki na tem mestu hitro pronicajo skozi zemeljsko površje v notranjost jame. Že nekaj dni po deževju voda odteče in sifon postane prehodan.

Vilharjev rov je 367 m dolg, 8–15 m visok in 10–30 m širok podzemeljski prostor, ki ima smer JZ-SV. Strma ilovnata pobočja rova prenehajo na dnu v 3–4 m široki strugi, kjer leže pred skalnimi kladami večje in manjše vodne kotanje. Skalovje v strugi je močno izprano in od deroče vode erodirano. V jugozahodnem koncu rova se odcepi tik pred vodnim bazenom višje ležeč stranski rov. Vhodno pobočje rova je močno sedimentirano z ilovico, kar kaže, kako visoko nastopi voda v času poplave. Vodni bazen v vznožju rova so Nemci in Italijani imeli za pritočni sifon. Vendar smo že leta 1949, ko smo rov prvokrat obiskali, odnesli vtis, da vodna kotanja ni sifon, temveč le začetek vodnega kanala. Da je bila naša domneva pravilna, je potrdila ekskurzija leta 1950, ko smo opremljeni z gumijastim čolnom ponovno obiskali Vilharjev rov. Iz vodne kotanje se je v šibkem toku pretakala voda v smeri proti severovzhodu, ko smo pluli po mirni in čisti vodi 4–6 m širokega in 4–5 m visokega vodnega kanala. Globina vode, ki so jo oživljale ribice Phoxinus, se menja. Med 4–5 m globokimi tolmuni leže plitvejša mesta, kjer lahko opazimo v čisti vodi dno kanala. Strop in strmo v vodo padajoče stene so prevlečene s tanko plastjo ilovice. Že po 30 m se rov obrne proti jugu in nato po 40 m proti zahodu. Kmalu nato se rov razširi v majhno jezerce, ki ga od treh strani zapirajo strme, pod vodno gladino segajoče skalne stene. Nadaljnja pot je zaprta. Šele sedaj smo dosegli pravi pritočni sifon, ki tudi v suši ni prehodan. Skupna dolžina novo odkritega prostora znaša 126 m. Od sosednjega Perkovega rova, ki se odcepi od glavnega korita podzemeljske Pivke in drži v smeri proti Vilharjevemu rovu, smo oddaljeni samo še 200 m v ravni črti. Da veže ta doslej še nepreiskani prostor Perkov rov z Vilharjevim rovom, dokazujejo ribice Phoxinus, ki sicer žive v nadzemeljsko tekoči Pivki, od koder jih je naplavila visoka voda.

Kakor že omenjeno, je iz kanala odtekala voda v šibkem toku proti severni steni Vilharjevega rova. Tu zasledimo ozek in nizek vodni kanal, ki so ga Nemci in Italijani imeli za odtočni sifon. Vhod v kanal zakrivata dve veliki podorni skali. Uverjeni, da kanal še ni bil preiskan, smo se leta 1952 vrnili, da ga natančno preiščemo. Naši ekskurziji so se pridružili tudi mladi tržaški jamarji pod vodstvom prof. Jelinciča. Veliko je bilo navdušenje mladih jamarjev, ko so zvedeli, da odhajamo na nova odkritja, še večje pa veselje, da so lahko prvi prodirali v neznani svet. V kratkem je čoln dosegel konec delovnega sifona, zavil na levo in nam izginil izpred oči. Po vrnitvi nam je mladi jamar sporočil, da kanal prehaja v veliko dvorano, ki jo njegov tovariš že raziskuje. Naša domneva je bila potrjena. Kar je doslej

veljalo za sifon, je v resnici 2–3 m širok in 3–3½ m visok vodni kanal, ki se konča v mogočni 30 m dolgi, 26 m široki in 10 m visoki Blatni dvorani. Tla dvorane so na debelo obložena z ilovico, skozi katero si je voda utrla svojo strugo. Njena strma pobočja so visoko sedimentirana z ilovico, nato šele se pojavi golo podorno skalovje, kar vse kaže, kako visoko nastopi poplava v deževni dobi, ko se dvorana spremeni v podzemeljsko jezero.

Iz Blatne dvorane drži proti SSV 3–7 m širok ilovnat rov, skozi katerega se pretaka voda. Po 30 m rov ostro zavije proti vzhodu in se konča v majhni od treh strani s skalnimi stenami zaprti vodni kotanji. Tu šele je pravi odtočni sifon, neprehoden tudi v suši. Nadaljnja pot je zato zaprta. Ker smo v rovu opazili živo miš, je dobil ves novo odkriti prostor ime Mišji rov. Verjetno se je mali glodalec zatekel v jamo skozi naravni vhod v Črno jamo, ki je oddaljen od Mišjega rova le 250–300 m.

Našo pozornost je vzbudil tudi bočni podor ob severni steni Vilharjevega rova, nedaleč od vhoda v Mišji rov. Uspeh podrobnega raziskovanja ni izostal. Na temenu podora smo med podornimi skalami odkrili ozko in nizko, že močno zasigano odprtino. Po 12 m nerodnega plezanja nam je uspelo prebiti se skozi podor in vstopiti v doslej še neznano 20 m dolgo, 15 m široko in 30 m visoko dvorano z mogočnim podorom, ki se melje od severovzhodne stene v smeri proti Vilharjevemu rovu. Novo odkriti prostor je dobil ime Podorna dvorana. Podor v Podorni dvorani in podor pred dvorano sta v bistvu enoten podor, ki je zatrpal nekdanjo strugo Pivke, ki je imela tu svoj delni odtok v smeri proti Črni jami. Nedvomno se za Podorno dvorano rov še nadaljuje.

Nova odkritja v Vilharjevem rovu nam narekujejo, da podzemeljski prostori Pivke kljub stoletnemu raziskovanju še niso povsem raziskani. Vso pozornost bo treba posvetiti natančnemu pregledu podorov in sifonov, saj se za bočnimi podori lahko skrivajo stranski rokavi nekdanjega vodnega toka, za čelnimi podori pa nadaljevanje glavne osi jame. V ilustracijo naj navedemo samo nekaj tipičnih primerov. V glavnem rokavu podzemeljske Pivke naletimo v daljavi 2000 m na mogočen čelni podor, ki je vodni rov zatrpal do stropa. Med skalnimi velikani je labirint prehodov, lukenj in rovov, skozi katere se je mogoče prebiti na drugo stran podora, kjer se jama nadaljuje v nezmanjšanem obsegu. V Vodni jami na Ravniku pri Slavini je podor zasul širok rov do stropa. K sreči so se sesutine podornega skalovja nagradile v bližini vzhodne stene tako, da je ostal prost ozek in nizek prehod v nadaljevanje jame. V Malograjski jami pri Planini¹ je bočni podor skoraj do stropa zasul vhod v Rudolfov rov, skozi katerega se pretaka stranski pritok. V Rakov rokav. Rov je bil nepoznan. Odkrila so ga šele naša podrobna raziskovanja. Seveda pa naletimo včasih tudi na nepremagljive težave. V Križni jami pri Ložu se zaključuje

Matjažev rov, ki je bajno zakapan in zasigan, z mlajšim čelnim podorom, vendar je podorno skalovje tako grozeče nastavljeno, da je raziskovanje življenjsko nevarno. V isti jami se konča 1720 m dolgi rov Blata s čelnim podorom. Izpod podora priteka potok, ki dokazuje, da se rov nadaljuje. Vendar je prehod nemogoč, ker je debela plast sige povsem zadelala vmesne prostore, ali pa jih tako zožila, da so postali neprehodni.

Ko se splazimo iz Črne jame skozi Zvezni rov, ki je tudi podornega značaja, v severovzhodni konec Vilharjevega rova, zasledimo na naši levici skalni rov, katerega morfološka slika se ostro loči od ostalega Vilharjevega rova. Rov je samo 3–6 m širok, v višino pa meri 4–5 m. Dno rova strmo pada v skokih, globokih do 1 m. Skalne ploskve dna so močno izprane in erodirane po deroči vodi, vmes pa zasledimo vrsto globljih ali plitvejših vodnih kotanj. Gravitacijsko korito Vilharjevega rova prehaja tu v tlačno korito, skozi katero dere v deževni dobi močan vodni tok, ki se umiri šele v 7 m niže ležečem odtočnem sifonu. V zaporni steni sifona je razpoka, skozi katero vleče močan zračni tok v notranjost jame. Preprih kaže, da se onstran zaporne stene jama nadaljuje. Nekaj pred sifonom priteka iz južne strani skozi više ležeči stranski rov majhen potoček, ki je tudi v suši aktiven.

Močno izprano gravitacijsko korito Vilharjevega rova in temu sledeče tlačno korito pričata o deročem toku, ki se mora pojaviti v teh prostorih v času podzemeljske poplave. Šele 1. maja 1951 nam je uspelo premagati sifon v Zveznem rovu ter se prebiti v Vilharjev rov v času, ko je bilo podzemlje deloma poplavljen. Tu je v resnici drla skozi gravitacijsko korito srednje visoka voda v tlačno korito, ki je bilo napolnjeno skoraj do stropa.

Vilharjev rov je tedaj ventil podzemeljske Pivke. V deževni dobi, ko se dvigne v glavnem, proti severu usmerjenem koritu podzemeljske Pivke, vodni nivo za nekaj metrov, odvaja Vilharjev rov znatne množine narasle vode proti vzhodu, zato se tudi le v tem času pojavi v njem visoka deroča voda, ki jo nato zasledimo v Črni jami; to je potrdilo predlanskim izvršeno barvanje.

Pri nizkem stanju vode, ko zadošča kapaciteta glavnega korita za pretok vse vode proti severu, nastopijo v Vilharjevem rovu znatne spremembe. Gravitacijska in tlačno korito sta neaktivni. Le posamezne vodne kotanje s stoječo vodo in na debelo s svežo ilovico sedimentirana pobočja kažejo višino, do katere je segala poplava.

Ker leži odtočni sifon v tlačnem koritu 7 m niže od pritočnega sifona v gravitacijskem koritu, se ob nastopu poplave pojavi v rovu močno deroč vodni tok. Z naraščanjem poplave pa ne zadošča več grlo odtočnega sifona za odvod vse vode, zato začne ta zastajati. Nivo vode v gravitacijskem koritu se začne dvigati in voda

1 Malograjska jama (neposreden prevod iz Kleinhäuslhöhle) je do danes opuščeno ime Planinske jame.

polagoma zalije niže ležeče tlačno korito do stropa; voda se pretaka sedaj le pod pritiskom. V tem času se tudi umiri deroči tok v gravitacijskem koritu in iz vode se lahko seseda ilovica. Z upadom poplave se pojavi spet deroči tok, zato je dno korita izprano, skalovje pa močno erodirano. Le s svežo ilovico sedimentirana pobočja kažejo višino, do katere je segla poplava. S prestankom poplave usahne tudi vodni tok in Vilharjev rov postane dostopen jamarjem. Vsa voda, ki v tem času še priteka v Vilharjev rov, najde svoj odtok skozi Mišji rov.

France Šušteršič

MALO OSEBNO O ZGODOVINI ODKRIVANJ IN ZAVAROVANJA ŽDROCEL

Odkar so Ždrocle vpisane v svetovno dediščino UNESCO, na lokalnih javnih občilih število »odkriteljev«, poznavalcev in sploh mojstrov za vse, narašča (samo do tja morajo še priti). Mimo tega je v *Delu* dne 20. julija 2017 na strani 17 izšel zanimiv intervju z (dr.) Petrom Skobernetom¹, ki ima v finalni fazi verjetno res največ zaslug za vpis. K vsebini intervjuja nimam kaj dodati – po mojem je zgodovina, kolikor jo pozna, zabeležena korektno. Morda bi jaz vsaj malo omenil še (mag.) Špelo Habič, saj je prispevala fotografije, ki so se doslej kot edine pojavile v širši javnosti.

V korist zgodovine naj k povedanemu pristavim še svoj lonček. Nesmiselno bi bilo trditi, češ da so bile do začetka moje zgodbe Ždrocle nekaj popolnoma neznanega. Gozdarji, lovci in nabiralci kresilnih gob so jih poznali že od davna. A da bi se »kamenček sprožil«, jim je nekdo le moral odpreti vrata v javnost. Petrova zgodba se začne šele, ko se je zaposlil, a to je že kasneje.

Leta 1975 sem bil zaposlen na Inštitutu za raziskovanje krasa (Postojna). Ena mojih delovnih nalog je bila speleološka karta lista Cerknica 3, ki obsega južni del Javornikov in večji del Snežnika. Takrat sem že imel nekaj kilometrine pri poznavanju jamarske plati Snežnika, zlasti vzhodnega dela. Naloga mi je bila pisana na kožo in lotil sem se je z vso vnemo. Na terenu sta mi pomagala še kolega (danes akad. dr.) Andrej Kranjc in (ing.) Ivan Kenda. Najprej sem se zakopal v arhive in ugotovil, da je najmanj znanega o planoti vzhodno od Velikega Snežnika. Na zadnji izdaji (staro-)avstrijske specialke merila 1 : 25 000 in na odgovarjajočih italijanskih kartah istega merila sem nekje sredi planote opazil znak, ki spominja na udornico. Kot zagrizen udorničar sem takoj napel oči in našpičil ušesa.

Vilharjev rov tedaj ni nekak samostojno zaključen prostor, temveč sestavni del Črne jame, katero veže z glavnim koritom podzemeljske Pivke, od Črne jame pa ga loči podor, skozi katerega drži Zvezni rov. Nekoč je visoka Pivka tekla iz Vilharjevega rova naravnost v Črno jamo. Šele podor jo je prisilil, da si je ustvarila novo tlačno korito in tako obšla zapreko, ki si jo je sama ustvarila.

Natanko na moj trideseti rojstni dan, torej 8. junija 1975, sva se z Andrejem odločila, da pogledava, kaj je na stvari. Tiste dni je bilo vreme slabo, a mene je »udornica« le preveč mikala. Z Leskove doline sva se po Jurjevi cesti odpeljala do Klanske police, nato pa preko Sežanja nazaj proti severu. Mimogrede sva poiskala še nekaj brezen, ki so bila brez podrobnejših podatkov vpisana v italijanski kataster. Parkirala sva tam, kjer se nad Vodno drago od glavne vojaške ceste cepi slepa, nevzdrževana cestica (danes zaprta z verigo) v smeri Andrejevega studenca. Za kombi je bila prehuda in odpravila sva se peš. Takrat xeroxa še skoraj ni bilo in karte so ostale »doma«. V mešanici nizke oblačnosti in megle – malo je tudi pršelo – sva se zanašala le na intuicijo, kompas Brunton in Putika. Do studenca sva prišla brez težav – od konca ceste sva pač sledila najbolj izhojenim živalskim stezam. V skalo vklesani napis »Andreas Quelle« se nama je kar sam ponudil pred oči. Če me spomin ne vara, je bil studenec precej zadelan z listjem, a ga je Andrej očistil.

Zdaj pa zares! Krenila sva proti jugu. Mimo zadnjih ostankov snega sva kot mesečnika sledila stečinam, dokler nisva prišla do skupine velikih brezen. Metanje kamnov je pokazalo, da je zadeva resna. Brezna so bila seveda »nova« in Andrej je vprašal, kako bi jih poimenovala. Predlagal sem, naj bodo kar Andrejeva. Tako si bodo zanamci vedno belili glave, ali se imenujejo po njem ali po studencu. Strinjal se je in tudi danes ne vem, kateri odgovor je pravi. Šesti čut nama je dopovedoval, da se bo zdaj treba obrniti proti zahodu. Res se je za globokimi snežnimi vrtačami tam zadaj skozi meglo nekaj svetilo. Ker nisva več vedela, kje sva, sva krenila pač tja. Tik pred »svetlobo« nama je pot zaprl manjši greben. Splezala sva nanj; jaz naprej, Andrej nekaj metrov za mano.